

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็น
ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 *

EFFECTS OF LEARNING ACTIVITIES APPLIED BY USING LOVE MODEL ON
RESPONSIBLE CITIZEN OF NINETH GRADE STUDENTS

¹ญาณิกา ครูอัน Yanika Kruon

²มนัสนันท์ น้าสมบุญ Manasanan Namsomboon

^{1,2}มหาวิทยาลัยศิลปากร Silpakorn University, Thailand

Corresponding Author E-mail: jkruon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักและตัวอย่างการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนวัดวังน้ำเขียว ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 20 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และแบบวัดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ, การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก

Abstract

This research article aims to 1) study the responsible citizenship of Ninth Grade Students which after from Effect of Learning Activities Applied by Using LOVE Model on Responsible Citizen of Grade 9 Students. The sample was 20 students in Ninth Grade Students room 3/1 at Wang Nam Khiew School, second semester, academic year 2023 which was retrieved from the cluster sampling method. The research instrument was the study plan of citizenship that contained three learning units; Good Citizenship in a Democratic Form of Government with the King as Head of State, Living Together in a Multicultural Society, and Managing Conflict through Peaceful Way and Responsible Citizen Measurement which analyzed data by means and standard deviation and content analysis. The research findings

were summarized as follows: The responsible citizenship level of students in Ninth Grade Students after learning through the LOVE Model was a great level.

Keywords: Learning Activities, Love Model, Responsible Citizenship

บทนำ

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ส่งผลให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนไปด้วยสังคมมีการแข่งขันกันสูง มุ่งหาผลประโยชน์เพื่อตนเองเกิดการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ตลอดจนปัญหาของเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น เสพสารเสพติด อารมณ์ก้าวร้าวรุนแรง คิดถึงแต่เรื่องส่วนตน ไม่ยึดหลักธรรมของศาสนา ลอกงาน เล่นการพนัน ไม่สำนึกรู้ และทำงานหนักไม่เป็น (ภัทรพร เกษสังข์, 2558) จากสาเหตุดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแก้ไข หรือหาแนวทางปลูกฝัง เพื่อช่วยให้สังคมเข้มแข็งและคนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งการที่บุคคลแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมถือว่าเป็น การกระทำหน้าที่พลเมืองที่ดีในสังคม การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไกหรือตัวการที่สำคัญที่จะทำให้ เกิดความเป็นพลเมืองและนำไปสู่ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ (พิชญ์อนงค์ ผดุงศิลป์ไพโรจน์, 2559)

จากประเด็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและนำไปสู่ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อในประเทศไทยพบว่าการปลูกฝังเรื่องดังกล่าวนี้มีค่อนข้างน้อย และเมื่อพิจารณาจากหลักสูตรการศึกษาไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแม่แบบในการหล่อหลอมความเป็นพลเมืองที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีวิชาหน้าที่พลเมืองสำหรับการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2521 หลังจากนั้นได้ยุบรวมวิชาหน้าที่พลเมืองให้ไปรวมอยู่กับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับหลักสูตรประถมศึกษา สำหรับหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาให้ยุบไปรวมกับกลุ่มสังคมศึกษา ดังนั้น วิชาหน้าที่พลเมืองจึงไม่ปรากฏชัดเจนในหลักสูตรการศึกษา (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555) นอกจากนี้ Fraillon, Schulz and Ainley (2012) ได้ศึกษาโดยนำข้อมูลทฤษฎีจากการประเมินของโครงการ International Civic and Citizenship Education Study 2009 (ICCS 2009) ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ดำเนินการโดยสมาคมระหว่างประเทศเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา มาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบผลการประเมิน จำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ เกาหลีใต้ ฮ่องกง ไทย อินโดนีเซีย และชิลี โดยผลการประเมินพบว่า เยาวชนไทยมีค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับความรู้ด้านความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ประเทศในเอเชีย และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 38 ประเทศทั่วโลก จากปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งปรับปรุงและพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับนักเรียนไทยเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เนื่องจากเยาวชนนั้นถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ (จิตตรี พละกุล และเมษา นวลศรี, 2561)

อนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579) ต่างมุ่งหวังให้

เยาวชนของประเทศเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคตและเพื่อให้ประเทศไทยก้าวสู่ความเป็นสังคมพลเมืองที่สมาชิกในสังคมตระหนักในพลังของตนเอง ร่วมกันสร้างสังคมที่เข้มแข็งในมิติต่างๆ เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคง ประชาชนแต่ละกลุ่มความคิดความเชื่อสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและปราศจากความรุนแรงและเพื่อเตรียมความพร้อมทรัพยากรบุคคลของประเทศในการก้าวสู่การเป็นประชาคมโลกอย่างสมศักดิ์ศรี รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมแก้ปัญหาของโลกและมนุษยชาติ ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก (สุวรรณ จุลมั่ง, 2565) อีกทั้ง มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการได้กำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education , DOE Thailand) โดยมีค่านิยมร่วม ได้แก่ ความเพียรอันบริสุทธิ์ ความพอเพียง วิถีประชาธิปไตย ความเท่าเทียมเสมอภาค มีคุณธรรมที่เป็นลักษณะนิสัยและคุณธรรมพื้นฐานที่เป็นความดีงาม และ 3 คุณลักษณะที่คาดหวังหลังสำเร็จการศึกษาแต่ละระดับ ได้แก่ 1) ผู้เรียนรู้ เป็นผู้มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและโลกในอนาคต และมีสมรรถนะ (Competency) ที่เกิดจากความรู้อย่างรอบรู้ด้านต่างๆ มีสุนทรียะ รักและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มีทักษะชีวิต เพื่อสร้างงานหรือสัมมาอาชีพบนพื้นฐานของความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิต และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม 2) ผู้ร่วม สร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้มีทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (Digital Intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยี หรือสังคมเพิ่มโอกาส และมูลค่าให้กับตนเองและสังคม 3) พลเมืองที่เข้มแข็ง เป็นผู้มีความรักชาติรักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองไทยและพลโลก มีจิตอาสา มีอุดมการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติ บนหลักการประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความเท่าเทียม และความเสมอภาค เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและประชาคมโลกอย่างสันติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) โดยเป้าประสงค์ความเป็นพลเมืองนั้นให้นักเรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 รวมถึงการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมือง

การเรียนรู้ความเป็นพลเมืองของบุคคลคือการที่บุคคลเป็นหนึ่งในสมาชิกในชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสังคม เศรษฐกิจ การกฎหมาย และรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (Hoskins, 2006) โดยคุณลักษณะของพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องประกอบด้วยการเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษา มีความสามารถที่จะเข้าใจสังคมของตนและสังคมโลกได้ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกๆระดับ ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีความรักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง พึ่งตนเองได้และต่อสังคม ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมคือการที่บุคคลมีความรู้และประพฤติปฏิบัติในสิ่งต่างๆ ได้แก่ ความสำนึกในรับผิดชอบต่อครอบครัว ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเพื่อน เศรษฐกิจผู้อื่น เศรษฐกิจในสังคมเสมอภาค ความยุติธรรม มีความเข้าใจในหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับ

ความแตกต่างในความเป็นปหุสังคัม เคารพกฎหมาย และยึดหลักนิติรัฐ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555; อัสมะ หะยียูโซะ, 2565)

นอกจากนี้ ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) นั้น ถือว่าการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในสังคม พลเมืองจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ โดยจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อชุมชน เช่น การบริหารจัดการเกี่ยวกับขยะในชุมชน การบริจาคโลหิต การปฏิบัติตามกฎหมาย การชำระภาษี การเป็นอาสาสมัครในยามจำเป็น การสนับสนุนอาหาร และเสื้อผ้าแก่คนยากไร้ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบจึงต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยในตนเอง และเป็นผู้ลงมือตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง (Westheimer & Kahne, 2004) โดย อัจฉรา อยุทศิริกุล (2561) ได้แบ่งประเภทของความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ ความรับผิดชอบของการกระทำตนเองต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์และจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีสาระสำคัญคือมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลกและมุ่งพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญตระหนักรู้ในตนเองและผู้อื่น มีความรักความเมตตาต่อบุคคลและสรรพสิ่งรอบข้าง เรียนรู้ที่จะยอมรับความจริงในชีวิต ธรรมชาติของชีวิต และความจริงที่พึงปฏิบัติ ตลอดจนเรียนรู้ในเนื้อหาสาระของศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านจิตใจและปัญญา รวมทั้งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่หมายถึงการเสริมสร้างความคิด ความจริง ความรู้ และความสุข โดยการจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักนี้ได้พัฒนามาจากแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักความดี ความงาม ความเข้าใจธรรมชาติ ความมีสติความรอบคอบ รู้จักใคร่ครวญ เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา ร่วมกับแนวคิดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่มุ่งสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ โดยการรักษาศีล การทำสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา หรือหลักไตรสิกขา และแนวคิดด้านความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะของบุคคลที่มีความเข้าใจในตนเอง มีสติปัญญาในการใคร่ครวญสรรพสิ่งทั้งหลาย และมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต การมีความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2556)

อีกทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบความรักได้รับการเผยแพร่ขยายต่อยอดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปยังกลุ่มนักเรียนหลากหลายระดับและเนื้อหาสาระการเรียนรู้อื่นๆ เช่น จากการวิจัยของรุ่งอรุณ ปิยะฤทธิ์ และวลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2558) ที่ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นโดยประยุกต์ใช้โมเดลเลิฟที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเจตคติต่อชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาวิชาเพชรบุรีศึกษา โดยได้นำนำโมเดลเลิฟไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาเพชรบุรีศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเจตคติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี และจากการวิจัยของนวรรตน์ ธัญญศิริ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษาโดยใช้โมเดลเลิฟเพื่อสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ของนักเรียน

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต สุขทรียภาพ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลเลิฟนั้นจะเน้นนักเรียนเป็นสำคัญให้นักเรียนรู้จักคิด เน้นกิจกรรมหรือกระบวนการมากกว่าเนื้อหา กิจกรรมไม่ยุ่งยากหรือสลับซับซ้อน ง่ายต่อการนำไปใช้ สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสม และนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน (เอมอัชฌา วัฒนบุรณนัท, 2563)

ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะสามารถยกระดับนักเรียนไปสู่การมีส่วนร่วมในการเป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดยการจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆ ของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน รวมทั้งเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการอภิปราย ขั้นที่ 2 ขั้นเปิดใจ (Openness) เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องจากขั้นเรียนรู้ เมื่อนักเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นฐานมวลความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกันแล้ว นักเรียนจะมีการระบายความรู้สึก การเล่าประสบการณ์ การแสดงความคิดเห็น การจัดสุนทรียสนทนา เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ขั้นที่ 3 ขั้นเห็นคุณค่า (Value) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าที่ตนเองและผู้อื่นได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการเขียนบันทึก (Journal Writing) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) กิจกรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Helping Each Other) การแสดงความรู้สึก (Feeling Expression) และขั้นที่ 4 ขั้นเห็นคุณงามความดี (Excellence) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณงามความดี ความจริง ความรู้ และความสุขของสิ่งที่ตนเองและผู้อื่นได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการแสดงความรู้สึก การแสดงความรัก (เอมอัชฌา วัฒนบุรณนัท, 2566) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แล้วนำข้อมูลที่ได้อ่านและศึกษาพัฒนาการความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดวังน้ำเขียว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มทดลอง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 โรงเรียนวัดวังน้ำเขียว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 จำนวน 40 คน กลุ่มทดลอง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

3/1 จำนวน 20 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก (LOVE Model) ที่มีต่อความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และแบบวัดพฤติกรรมความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ครอบคลุมความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว 11 ข้อ 2) ด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน 11 ข้อ 3) ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน 12 ข้อ 4) ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน 10 ข้อ 5) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม 10 ข้อ รวมเป็น 54 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ ซึ่งเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย 2.34 – 3.00 หมายถึง มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 1.67 – 2.33 หมายถึง มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.66 หมายถึง มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อในระดับน้อย

2.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย สร้างผังโครงสร้างเครื่องมือวิจัยและสร้างข้อคำถามให้ชัดเจนตามผังโครงสร้าง โดยกำหนดแบบวัดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ ออกแบบและสร้างตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงเชิงเนื้อหา และตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบวัดพฤติกรรม กำหนดความตรงเชิงเนื้อหา ระหว่างข้อในแบบวัดกับนิยามศัพท์ได้ทั้งหมด 54 ข้อ นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาใช้ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัยจากผู้อำนวยการโรงเรียนวัดวังน้ำเขียว ครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รวมทั้งผู้วิจัยได้ติดตามการตอบแบบวัดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อด้วยตนเองและได้รับการตอบกลับอย่างครบถ้วนทุกประเด็นอย่างสมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science) และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยจัดลำดับผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนวังน้ำเขียว โดยเรียงค่าดัชนีจากมากไปหาน้อย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาความเป็นความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก พบว่า

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวม

ความเป็นความพึงพอใจที่มีต่อความรัก ในภาพรวม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ด้านความพึงพอใจต่อครอบครัว	2.63	0.48	มาก	3
2. ด้านความพึงพอใจต่อเพื่อน	2.57	0.50	มาก	4
3. ด้านความพึงพอใจต่อโรงเรียน	2.83	0.49	มาก	1
4. ด้านความพึงพอใจต่อชุมชน	2.54	0.50	มาก	5
5. ด้านความพึงพอใจต่อสังคม	2.64	0.49	มาก	2
ค่าเฉลี่ยรวม	2.60	0.49	มาก	

จากตารางที่ 1 ความเป็นความพึงพอใจที่มีต่อความรักโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 2.60 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านความพึงพอใจต่อโรงเรียน มีค่าเฉลี่ย 2.83 รองลงมาคือ ด้านความพึงพอใจต่อสังคม มีค่าเฉลี่ย 2.64 ด้านความพึงพอใจต่อครอบครัว มีค่าเฉลี่ย 2.63 ด้านความพึงพอใจต่อเพื่อน มีค่าเฉลี่ย 2.57 และอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านความพึงพอใจต่อชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.54 ตามลำดับ

สามารถสรุปได้ว่า ความเป็นความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยความเป็นความพึงพอใจด้านความพึงพอใจต่อโรงเรียนอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 1 โดยมีความพอใจต่อการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นความพึงพอใจด้านความพึงพอใจต่อสังคมอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 2 โดยมีการใช้บริการรถสาธารณะแทนรถยนต์ส่วนบุคคล เพื่อช่วยลดปัญหาการจราจรอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นความพึงพอใจด้านความพึงพอใจต่อครอบครัวอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 3 โดยเมื่อสมาชิกในครอบครัวมีอาการเจ็บป่วย จะช่วยดูแลด้วยความเต็มใจอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นความพึงพอใจด้านความพึงพอใจต่อเพื่อนอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 4 โดยมีการขออนุญาตก่อนที่จะนำสิ่งของเครื่องใช้ของเพื่อนมาใช้อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นความพึงพอใจด้านความพึงพอใจต่อชุมชนอยู่ในระดับมาก โดยมีการไม่ทำลายหรือกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสมบัติของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการวิจัยในครั้งนี้ปรับใช้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้รูปแบบความรัก (LOVE Model) ของเอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์ (2556) ซึ่งมีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หน่วยการเรียนรู้เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และหน่วยการเรียนรู้เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้รูปแบบความรักที่มีต่อความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถยกระดับนักเรียนไปสู่การมีส่วนร่วมในการเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคม อันเป็นการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งรูปแบบความรักที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนนั้น ขั้นที่ 1 เป็นการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน รวมทั้งเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการตอบคำถาม การอภิปราย ขั้นที่ 2 เมื่อผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นฐานมวลความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆร่วมกันแล้ว ผู้เรียนจะมีการแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึกผ่านการแสดงบทบาทสมมติ การแสดงความรู้สึกเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ขั้นที่ 3 เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของชีวิต ความจริง ความรู้และความสุขของสิ่งที่ตนเองและผู้อื่นได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการทำจิตอาสาการเขียนบันทึก และท้ายที่สุดขั้นที่ 4 เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของชีวิต ความจริง ความรู้ และความสุขของสิ่งที่ตนเองและผู้อื่นได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการทำจิตอาสา และการเขียนบันทึก (เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2556) ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้รูปแบบความรักนี้ได้ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อไป และสอดคล้องเป็นไปตามลำดับขั้นพัฒนาการของ Havighurst (1972) ที่กล่าวว่า วัยรุ่นในช่วงอายุ 13 - 19 ปี จะมีพัฒนาการทักษะทางเขาวนปัญญาและความคิดรวบยอดต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ และมีความต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม คำนึงถึงคุณค่าของสังคม โดยสามารถอภิปรายความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบเป็นรายด้านโดยเรียงตามลำดับด้านที่ได้คะแนนมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ดังนี้

1. ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า มีผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นรับรู้ปัญหา เข้าใจสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและพร้อมที่จะสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดใช้กับปัญหาต่างๆ และปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนำไปสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจ ตื่นตัว และตั้งใจที่จะบรรเทาปัญหา การแสดงความรู้สึกที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นกิจกรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสวมบทบาทแสดงบทบาทสมมติ การเขียนบันทึกช่วยให้นักเรียนนักเรียนสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ

เพื่อที่จะสามารถต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการวางแผนและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบความรักยังให้นักเรียนเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ทั้งหมดมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ปฏิบัติตนและรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นนักเรียนในโรงเรียน สอดคล้องกับการวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน คือ การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับของโรงเรียนให้ความเคารพ เชื่อฟังครู ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลืองานโรงเรียน ช่วยกันรักษาความสะอาด และดูแลทรัพย์สินของโรงเรียนไม่ให้เสียหาย

2. ความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า มีผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการอภิปรายโดยใช้ประสบการณ์ของตนเองที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม รวมไปถึงปัญหาของการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมที่เคยประสบ นอกจากนี้ยังต้องมีการเล่าประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมหรือช่วยเหลือสังคม รวมไปถึงการการรับฟัง แสดงความคิดเห็น และศึกษาอภิปรายร่วมกันจนสามารถรับรู้และเข้าใจประเด็นปัญหาได้อย่างครบถ้วนแล้วจะต้องคัดเลือกประเด็นปัญหาที่สนใจเพื่อที่จะนำประเด็นเหล่านั้นมาศึกษาและหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นไปได้และสร้างสรรค์ ทั้งนี้นักเรียนแต่ละคนจะต้องใช้ประสบการณ์เดิมของตนเองในการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในสังคมให้กับกลุ่มของตน ครูทำหน้าที่คอยชี้แนะให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชา ในระยะแรกของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มุมมองของนักเรียนส่วนใหญ่คิดว่าตนเองเป็นส่วนเล็กๆ ที่ไม่มีผลและไม่สามารถมีส่วนร่วมใดๆ ในสังคม หลังจากได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จสิ้นแล้วนักเรียนมีมุมมองต่อปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เริ่มใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาที่มีมุมมองที่หลากหลาย ยอมรับและเคารพในสิทธิและความแตกต่าง ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมมากขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การปฏิบัติตนตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของสังคม เคารพและคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมและร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน เอาใจใส่ในประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3. ความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า มีผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์หาเหตุผลเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในอดีตกับประสบการณ์ใหม่ส่งผลกระทบต่อตนเองจนทำให้ความเชื่อ ความรู้สึก และความคิดเห็นของตนต่อครอบครัวมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น สามารถรับรู้และตระหนักในบทบาทหน้าที่รวมถึงเข้าใจในปัญหาและตระหนักว่าตนเองเป็นหนึ่งในสมาชิกที่สามารถมีส่วนช่วยแก้ปัญหาในครอบครัวได้ จากมุมมองเดิมที่รู้สึกว่าคุณเองเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของครอบครัว เรียนรู้ที่จะจัดการกับอคติและความรู้สึกเชิงลบ ทำให้สามารถปรับตัวและเข้ากับครอบครัวได้ดีขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อครอบครัวคือการกระทำตนเองต่อครอบครัว คือ การปฏิบัติตนที่แสดงถึงการรู้จักปฏิบัติตนต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ปกครอง ทำงานที่ได้รับ

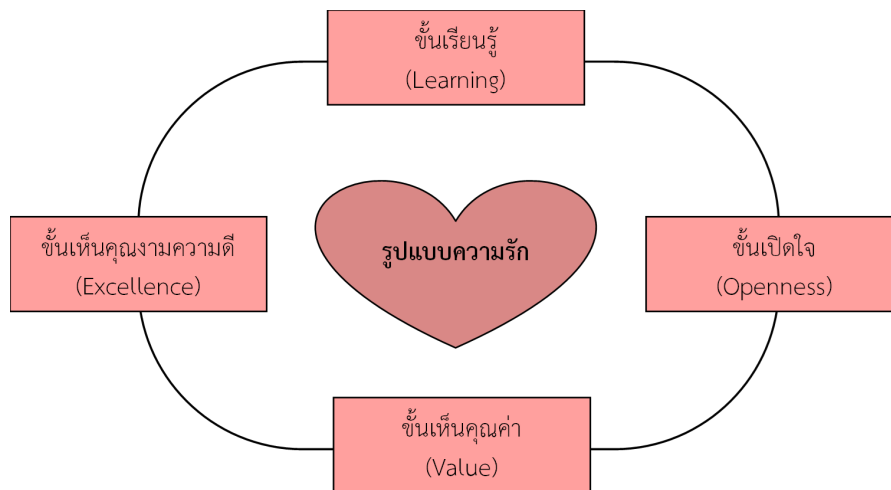
มอบหมายให้ความช่วยเหลืองานตามสมควร ดูแลสมาชิกในครอบครัวตามกำลังความสามารถไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว นอกจากนี้ยังสามารถนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมต่อครอบครัวและแนวทางการใช้ชีวิต เมื่อนักเรียนประสบกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการระบายความรู้สึกเกี่ยวกับครอบครัวที่มากขึ้น อันจะส่งผลให้นักเรียนจะปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของครอบครัวและให้ความสนใจต่อความรู้สึกของคนในครอบครัวมากขึ้นเช่นเดียวกัน

4. ความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อเพื่อน พบว่า มีผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ของตนเองที่เกิดการเรียนรู้จากการเล่าประสบการณ์ การแสดงความคิดเห็น การอภิปราย ออกมาเป็นการจัดกิจกรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาความสัมพันธ์ ความเข้าใจ การยอมรับในความแตกต่างหลากหลายซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน กิจกรรมต่างๆ ตามขั้นของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบความรักมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วม การสนทนา การแสดงความรู้สึก การแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์และแนวคิดระหว่างกัน เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และมองว่าตนเองตั้งใจที่จะทำงานร่วมกับเพื่อนและช่วยเหลือเพื่อนเพื่อร่วมสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนด้วยการกระทำร่วมกันจนนำไปสู่การสร้างสรรค์กิจกรรมแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการสวมบทบาทแสดงบทบาทสมมติ การเป็นจิตอาสาทำกิจกรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเสนอความคิดเห็นร่วมกันจนกลายเป็นแนวทางแก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การปฏิบัติตนต่อเพื่อนด้วยการคำนึงถึงสิทธิของเพื่อน ให้ความช่วยเหลือและแนะนำเพื่อนในทางที่เป็นประโยชน์ และรู้จักให้อภัยเมื่อเพื่อนกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้แผนงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นราบรื่นและประสบความสำเร็จได้

5. ความรับผิดชอบต่อชุมชน พบว่า มีผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนนำเสนอปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาในชุมชนที่นักเรียนประสบอย่างมีอิสระในการกำหนดรูปแบบการนำเสนอเพื่อให้สามารถใช้วิธีการต่างๆ ในการเสนอแนะเหตุผลความจำเป็นและความเป็นไปได้ของแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ตนเองและเพื่อนซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาจนก่อให้เกิดการแสดงออกและตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของแนวทางการแก้ปัญหาที่นักเรียนนำเสนอ จากนั้นนักเรียนแต่ละกลุ่มได้ลองสวมบทบาทแสดงบทบาทสมมติแล้วให้กลุ่มอื่นๆ แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะและหาข้อสรุปถึงประโยชน์ ข้อดีข้อเสีย เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในชุมชน และปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด ในอนาคตนักเรียนก็จะเข้าไปมีบทบาทการเป็นกระบอกเสียงในการเสนอแนะและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เมื่อนักเรียนเปิดใจรับฟังความคิดเห็นระหว่างกันนักเรียนก็จะสามารถคำนึงถึงประโยชน์และความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อชุมชน คือ การปฏิบัติตนตามระเบียบ ข้อบังคับของสังคม ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ช่วยคิดและแก้ปัญหาของชุมชน รู้จัก แบ่งปันสิ่งของ ให้บริการ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน ตลอดจนให้ความร่วมมือแก้ไขสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชุมชนตามความสามารถ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัย คือ การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ที่สร้างและพัฒนาขึ้นจากแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) แนวคิดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดด้านความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับนักเรียนในความคิด ความจริง และความรู้ในบุคคล ทั้งนี้ความดีหมายถึง การรักษาศีล การมีความรัก ความเมตตา ส่วนความจริง คือ ความจริงของชีวิต ความจริงที่พึงปฏิบัติได้ การยอมรับความจริง การรู้จักตนเองและผู้อื่น สำหรับความรู้ นั้นเป็นความรู้เพื่อให้เกิดปัญญาในเนื้อหาสาระของศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก (LOVE Model)

จากภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบความรัก แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเรียนรู้ (Learning: L) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆ ของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน กระบวนการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จะให้นักเรียนเรียนรู้โดยการตั้งคำถาม การอภิปราย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะแสดงความคิดเห็น กระตุ้นการระบายความรู้สึก นำไปสู่การรู้จักตนเองและผู้อื่น

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเปิดใจ (Openness: O) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนระบายความรู้สึกเล่าประสบการณ์ แสดงความคิดเห็น และจัดสุนทรียสนทนา จากมวลความรู้ ความคิด และประสบการณ์ในขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำเสนอว่านักเรียนได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นมากยิ่งขึ้นอย่างไร กระบวนการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จะส่งเสริมให้นักเรียนคิดถึงคนอื่นและส่วนรวมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3) ขั้นเห็นคุณค่า (Value: V) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผ่านการเขียนบันทึก (Journal Writing) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) ทำกิจกรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Helping Each Other) การแสดงความรู้สึก (Feeling Expression) เพื่อเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น คุณค่าของเนื้อหาวิชาความรู้ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาไปพัฒนาให้เกิดคุณค่าในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ขั้นตอนที่ 4) ขั้นเห็นคุณงามความดี (Excellence: E) เป็นขั้นตอนที่นักเรียนได้นำองค์ความรู้ ประสบการณ์ และผลจากการลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมจากขั้นตอนทั้งหมด มาไตร่ตรองและตระหนักเห็นถึงคุณงามความดี ความจริง ความรู้ และความสุขของสิ่งที่ตนเองและผู้อื่นได้ร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยการแสดงความรู้สึก การแสดงความรัก สามารถนำความคิดรวบยอดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักนั้นให้ครูเน้นความเป็นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่เกิดจากการปฏิบัติเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริงมากกว่าผลผลิตหรือผลสัมฤทธิ์ ครูต้องระลึกละเอียดเสมอว่าผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ที่นักเรียนได้ เน้นการคิดไตร่ตรองจนเกิดความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไปมีคุณค่าและใช้ประโยชน์ได้

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเน้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับของความรู้สึกตระหนัก ต้องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมจากความคิดและจิตใจ นอกจากนี้ต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและอาจมีความขัดแย้งหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ที่จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาประเด็นต่างๆ หากแนวคิดหรือสิ่งที่นักเรียนนำเสนอค่อนข้างเป็นแนวคิดที่มีทิศทางเดียวกันครูต้องพยายามเพิ่มเติมประเด็นที่มีความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์จากประเด็นที่นักเรียนนำเสนอ เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เกิดการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย คุณและโทษ และมุมมองใหม่ๆ ที่นักเรียนอาจจะไม่เคยประสบทำให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ บริบทต่างๆ และแนวทางการปฏิบัติหรือแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นเห็นคุณงามความดี เปรียบดังบทสรุปจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบความรักเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีนักเรียนส่วนน้อยที่ยังไม่สามารถสรุปได้ถึงใจความสำคัญของขั้นนี้ ครูอาจจะต้องมีการส่งเสริมหรือชี้แนะแนวทาง เช่น ยกตัวอย่าง มีกรณีศึกษา และเพิ่มกิจกรรมในขั้นการเห็นคุณค่า เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจในความดี ความจริง ความรู้ และความสุกก่อนจะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นสุดท้ายนี้

1.4 การนำเสนอผลงานของนักเรียน ครูอาจจะเพิ่มเงื่อนไขในการกำหนดกรอบในการนำเสนอผลงานของนักเรียนเพื่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบในการนำเสนอ รวมไปถึงควรสนับสนุนให้นักเรียนได้ประเมินตนเองในทุกกระบวนการของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเห็นพัฒนาการและข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป

1.5 เนื่องจากผลจากการวิจัยด้านความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด โดยจากการสังเกตพฤติกรรมและการตอบคำถามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนใช้เวลาช่วงกลางวันส่วนใหญ่ที่โรงเรียน ได้รับวิชาความรู้ ประสบการณ์ ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียน และร้อยละ 90 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นนักเรียนที่เรียนโรงเรียนวัดวังน้ำเขียวมาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ดังนั้น ด้วยระยะเวลามากกว่า 10 ปี ที่นักเรียนได้ศึกษา ณ สถาบันนี้ จึงทำให้นักเรียนมีความรู้สึกรัก ห่วงแหน ภาคภูมิใจ และต้องการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำประโยชน์เพื่อโรงเรียนของพวกเขา ดังนั้น ครูจึงควรนำประสบการณ์เดิมของนักเรียนมาพัฒนาต่อยอด การปลูกฝังให้เกิด

จิตสำนึกที่ดีเพื่อนำความรู้ ความสามารถ และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป

1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและลงพื้นที่รับฟังปัญหาจากพื้นที่จริงรวมไปถึงยังต้องสนับสนุนให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนา การได้รับประสบการณ์ร่วมกับสังคมให้มากที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร ทั้งนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจ เปลี่ยนแปลงไปในระดับของความรู้สึก ความคิด จิตใจ และรับรู้ความต้องการของผู้อื่นของสังคมส่วนรวม ช่วยพัฒนาครอบครัว เพื่อน โรงเรียน ชุมชน และสังคมได้ดีขึ้น เนื่องจากผลการศึกษาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทั้ง 5 ด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม เนื่องจากข้อสังเกตจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชี้ให้เห็นว่านักเรียนยังรู้สึกว่าเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของชุมชนและสังคม

2.2 ควรมีการนำแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบความรักไปปรับใช้ในการส่งเสริมความสามารถ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สัมพันธ์กับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมศึกษาที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยอาจจะเป็นประเด็นการส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองโลก การพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านอื่นๆ นอกเหนือจากด้านความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามกลุ่มทดลองในครั้งนี้อยู่ใน Gen Alpha ซึ่งมีความถนัดด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียน ดังนั้น ควรส่งเสริมนักเรียนในการหาข้อมูลการติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ ตามความสนใจทำให้สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคมได้รวดเร็ว ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน โรงเรียน สังคมจะแตกต่างกันไป รวมถึงการมีสังคมในสื่อออนไลน์ตามกลุ่มที่ตนเองสนใจ อนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ อาจขยายจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้นโดยการทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในชั้นปีอื่นๆ และในหลายโรงเรียนรวมกัน และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกอาจทำการสัมภาษณ์ครูเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จิตตรี พละกุล และเมษา นวลศรี. (2561). การวิเคราะห์องค์ประกอบพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น: กรณีศึกษา เขตพื้นที่ภาคกลาง.

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. 14(1). 1-22.

นวรรตน์ ธัญญศิริ. (2561). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษาโดยใช้โมเดลเลิฟเพื่อสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. 19(1). 67-81.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

พิชญ์อนงค์ ผดุงศิลป์ไพโรจน์. (2559). การสอนความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน. วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงแสน. 1(2). 72-85.

ภัทรพร เกษสังข์. (2558). รูปแบบเส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. วารสารวิทยาการวิจัย. 28(3). 341-363.

- รุ่งอรุณ ปิยะฤทธิ์ และวลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2558). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นโดย
ประยุกต์ใช้โมเดลเลิฟที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเจตคติต่อชุมชน
ท้องถิ่น: กรณีศึกษาวิชาเพชรบุรีศึกษา. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา (OJED)*. 10(1).
161-174.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช
2551*. แหล่งที่มา http://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf
สืบค้นเมื่อ 30 มี.ค. 2566.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570)
ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวรรณ จุลมั่ง. (2565). การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ในพื้นที่
สำนักงานศึกษาธิการภาค 17. พิษณุโลก: สำนักงานศึกษาธิการภาค 17 กระทรวงศึกษาธิการ.
- อัจฉรา อยู่ทศศิริกุล. (2561). การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียน
มัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัสหะมะ ทะยิโยโซะ. (2565). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริม
สมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เอมอัชฌา วัฒนบุรณนธ์. (2556). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ “ความรัก” หรือโมเดลเลิฟ
(LOVEMODEL) เพื่อสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สำหรับการสอนสุขศึกษา : การศึกษา
เปรียบเทียบระหว่างวิชาเพศศึกษาและวิชาสวัสดิศึกษา. รายงานการวิจัย. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เอมอัชฌา วัฒนบุรณนธ์. (2563). โมเดลเลิฟกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. 8(1). 233-245.
- Fraillon, J., Schulz, W. & Ainley, J. (2012). *ICCS 2009 Asian Report: Civic Knowledge and
Attitudes among Lower-Secondary Students in Five Asian Countries*. From
https://www.iea.nl/sites/default/files/2019-05/ICCS_2009_Asian_Report.pdf
Retrieved March 30, 2023.
- Havighurst, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. New York: David McKay.
- Hoskins, B. (2006). *Draft framework on indicators for active citizenship*. Ispra: CRELL.
- Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for
Democracy. *American Educational Research Journal*. 41(2). 237-269.